

Parakh

Research Journal Deptt. of Punjabi
Language & Literature
Lahore College for Women University Lahore
(Pakistan)
Vol: 8, Jan.- June. 2023

پارکھ
تحقیقی مجلہ شعبہ پنجابی زبان و ادب
لاہور کالج برائے خواتین یونیورسٹی لاہور (پاکستان)
جنوری۔ جون 2023ء، مسلسل شمارہ 15

☆ ڈاکٹر محمد عرفان الحق، ڈاکٹر کرامت مغل

THE BENEFITS OF MOTHER TONGUE IN EDUCATION**مادری زبان و بیچ تعلیم دے فائدے****Abstract**

Languages are the identities of any nation. If languages die, history of nation , a civilization and its heroes all lose their identity as happened to Punjab in past. By depriving them of their language, people of Punjab have been deprived of their culture as well as their history and identity. Education in mother tongue then feeling of inferiority or deprivation never arises in people. In order to eliminate discrimination in the nation, it is necessary to have the same means of education because if the education system being complicated with two or more mediums in education system. it is better to give education in mother tongue. Language has a big role because it also involves the interaction of teachers and students. According to UNICEF, every

☆ اسٹنٹ پروفیسر، انسٹی ٹیوٹ آف پنجابی اینڈ کچلرل سٹڈیز، پنجاب یونیورسٹی، لاہور
☆ اسٹنٹ پروفیسر، انسٹی ٹیوٹ آف پنجابی اینڈ کچلرل سٹڈیز، پنجاب یونیورسٹی، لاہور

student should taught in mother tongue especially children should not be taught in any other language. When student is listening to his or her surrounding, the particles do not become accustomed to it, but when he has to read the letters of another language instead of these letters, he finds it strange and unnatural. Education in the mother tongue is an easy way to teach it is connected with the nature of every human being teaching in a language other than nature can be a hindrance in education. Is the largest handrence among student teacher communicaton is due to the alienation of the language. Modern technology can express students easily in their mother tongue, they can understand quickly. By educating in mother tongue teachers can taught well.

Keywords: Interaction, Teachers, Students,
Feeling, Inferiority

تعلیم ہر معاشرے دی بنیادی لوڑ اے تعلیم صرف مہارت تے علم دا ذریعہ نہیں ہوندا سکوں اخلاق تے کردار دی تربیت اے۔ انسان دی ذہنی تے جسمانی ودھوتری وچ تعلیم داوڈا کردار اے۔ پڑھیاں دی نظریاتی، فکری تے اخلاقی تربیت ہوندی اے۔ تعلیم دے عمل وچ زبان داوڈا کردار اے کیوں جے ایس نال اُستاداں تے پڑھیاراں دا آپسی وچارو ٹاندر اوی ہوندا اے تے علم نویں نسل تک اپڑدا اے۔ ہر پڑھیارا اپنی زبان دی عزت کردا اے نالے اوس نوں آدر جوگ سمجھدا اے جس نوں اوہ سکولاں، مدرسیاں، کالجیاں، یونیورسٹیاں وچ بولداسندا اے۔ جتھے جتھے مادری

زبان وچ تعلیم نہیں دتی جاندی اوتھے نویں نسل مادری زبان توں دُور جاندی اے۔ اوہ اپنے اصل نوں سمجھدے اوہناں دے ہیر و اکھوں پر وکھے رہندے نیں۔ تعلیمی نظام نوں جے پنڈا متھیا جاوے تاں ذریعہ تعلیم روح اے۔ قرآن پاک وچ تعلیم دیون دے حوالے نال فرمان الہی ملد اے:

”تعلیم دیون دے حوالے نال ساری دُنیا نے قرآن حکیم دیاں ماں بولی راہیں تعلیم دیون دے طریقے نوں ٹھیک من لیا اے۔ ایہ وجہ اے جے یونیسکو نے ان پڑھتا مکاؤن لئی بالائے نوں ماں بولی راہیں تعلیم دیون دیاں سفارشاں کیتیاں نیں۔ دنیا دے سارے مکاں خاص طور تے وڈے تے ترقی یافتہ مکاں بالائے نوں ماں بولی راہیں تعلیم دیون دا سلسلہ جاری رکھیا ہو یا اے۔“ (1)

اقوام متحدہ دے ادارے یونیسف موجب مادری زبانناں وچ ہی تعلیم دتی جاوے بالائے نوں کسے ہور بولی وچ تعلیم نہ دتی جاوے۔ زبانناں اوہدوں مرجاندیاں نیں جدوں بولن والے اوہناں توں دُور جاندے نیں۔ تعلیم دی زبان بنا کے کسے وی زبان نوں جیوندار کھیا جاسکد اے اوہدی اہمیت تے ترقی و دھائی جاسکدی اے۔ زبان تے بیان دے مُڈھ نال ای انسانی شعور دی تصدیق ہوندی اے۔ تعلیمی مسئلیاں دا اوہدوں سامنا کرنا پیندا اے جدوں ابلاغ دا مسئلہ ہوئے بڑی آسانی نال مادری زبان نوں ذریعہ تعلیم بنا کے حل کیتا جاسکد اے۔ مادری زبان وچ تعلیم راہیں بالائے دی اپڑ وچ ہووے گی دو جا تعلیم کسے خاص جتھے تک سمیت نہیں رہوے گی۔ لوکائی وچ اُچ جھک نوں مکاؤن لئی ذریعہ تعلیم اکو چھیا ہونا ضروری اے کیوں جے دورنگی تعلیم نال تعلیمی نظام نوں گنجلد ار بنا دتا جاند اے۔ علم حاصل کرن لئی ماں بولی دی اُچچتا بارے ممتاز بلوچ قرآن پاک وچوں وار و حوالے دیندیاں لکھدے نیں۔ ایہہ گل گل سنسار دے تعلیمی ماہر کردے نیں دُنیاوی تے دینی علماں دے سوجھوان وی جے علم حاصل کرن واسطے سوکھاتے آسان طریقہ ماں بولی ای اے اللہ تعالیٰ قرآن مجید دی سورۃ ”الدخان“ وچ فرماندے نیں۔ اسان اس قرآن نوں تہاڈی زبان وچ آسان کردتا اے۔

کوئی بال جد پہلے اکھر سکھد اے اوہ اوہدی فطرت دا حصہ بن جاند اے اوہناں اکھراں دا اُچارن جدول

اوہ آل دوال سندا اے تاں کن اوس دے جانوں ہو جان دے نہیں جدوں اکھراں دی تھاں کسے ہور بولی دے اکھر اوس نوں سکھنے پیندے نہیں تاں ایہ اوس نوں اُکا ای غیر فطری لگدے نہیں۔ بال اوہی زبان سکھے گا جس نوں ذریعہ تعلیم بنا کے پڑھایا جاوے۔ علاقائی زبانوں بڑیاں زرخیز ہوندیاں نہیں تے ایس نوں بولن والے اپنے آل دوالے دیاں جھڑیاں شیواں دانوں یاد کردے نہیں اوس نوں اوپری زبان والے اک دم رد کردیندے نہیں۔

”مختلف علاقوں کے لوگ اپنی اپنی علاقائی زبانوں کے لاکھوں الفاظ کا

زخیرہ لے کر پیدا ہوئے ہیں اور آنے والی نسلوں نے ان سے یہ زبانیں

سیکھ لی ہیں۔“ (2)

اصل مسئلہ اوہدوں پھٹد اے جدوں اک نسل اگلی نسل نوں زبان سکھاو توں جھکدی اے جس دا کارن ماں بولی وچ تعلیم نہ ہوون اے۔ جد بال نوں اوپری زبان سکھائی جاندی اے تاں اوہدی سوچ دا فطری مُکا دتا جاندا اے پڑھیار نال سب توں وڈا دھرو شروع ہوندا اے تے تعلیمی مسئلیاں دا اچھا مُڈھ بچھدا اے جس نوں اک صدی دے پندھ نال وی نہیں مُکایا جاسکدا۔ مادری زبان دی انہوند پاروں سب توں پہلاں بال نوں جس گل دا احساس ہوندا اے اوہدی آزادی مُک گئی اے فیر اوس نوں سب کجھ بوجھ جا پدا اے۔ انج مایوسی تے محرومی ودھ جاندی اے محرومی دامنڈھ انگریز سرکار ولوں بدھالارڈ بینٹنگ Lord Bentinck جدوں 1828 وچ گورنر جنرل بنیا تاں اوس انگریزی تعلیم دامنڈھ رکھیا

ایس طرحاں برصغیر اندر انگریزی وچ تعلیم دین دامنڈھ رکھیا تے نوکریاں دی پراپتی واسطے لوک دھڑا دھڑا ایس زبان ول اُکرے اپنی زبان اُکا و سار دتی۔ ایس طرح انگریزاں اک بدیسی زبان نوں معاش نال جوڑ کے جیہڑا کھیڈر چیا اوہدے راہیں لوکائی اپنی اصلیت و سار بیٹھی اجو کے سسے تیکر حالات انج ای نہیں۔ لارڈ میکالے نے ایسے ای سوچ راہیں پورا نظام تعلیم اُساریا۔ لارڈ میکالے توں بعد لارڈ ہرڈنگ نے 1844 وچ اعلان کیتا کہ سرکاری نوکری صرف سرکاری سکولاں وچ پڑھن والیاں نوں ملے گی ایس اعلان دا کارن سی کہ دیس واسیاں نوں دیسی زبانوں توں وانجھیا گیا۔ انگریز اپنے مقصد وچ کامیاب رہیا دھاڑویاں نے وی حالات خراب رکھے۔ جس دیس اُتے حکمرانی کیتی او تھے اپنی زبان ای لاگو کیتی۔ مغلاں دے ویلے فارسی زبان راہیں دیسی زبانوں نوں کھڈے لائن لایا جاندا

مقصد سی جس وچ حکمراناں دے ہو روی مقصد پورے ہوندے دسدے نیں۔ اعتراف از احسن موجب:

”بظاہر پڑھے لکھے طبقے کو بھی اس کی مقامی زبانوں سے محروم کر دیا گیا

ہے۔ ذریعہ تعلیم کے اردو اور انگریزی ہونے کے باعث مقامی زبانیں سیکھنے

کی ضرورت ہی نہ رہی۔ پنجاب میں یہ غفلت زیادہ نمایاں رہی۔“ (3)

برطانوی حکمراناں نے 1904 وچ ”انڈین ایجوکیشن پالیسی“ بنائی جہدا مقصد ٹڈل تک تعلیم مادری زبان

وچ دینا سی بعدوں انگریزی سکھلائی سی۔ انگریزاں نے 1837 وچ عدالتاں توں فارسی نوں کڈھیا، فیراک دہاکے

مگروں 1847 وچ فرمان جاری کیتا کہ صرف انگریزی پڑھیاں نوں سرکاری نوکری دتی جائے۔ جدوں بال نوں

فطرتی ڈھباں توں پرے کیتا جاندا اے تاں اوہدے اندر گھٹاں رہ جانداں نیں۔ اوس داسوچن ڈھنگ بدل جاندا

اے کیوں جے اوہدے کول منظم فکر نہیں ہوندی منظم فکر زبان توں بغیر ممکن نہیں۔ نفسیات دان تے تعلیم دان ایسے گل

نوئن والے نیں۔

”نیوروفسیات دان وایگولسکی کا کہنا ہے کہ بچے کی ذہنی ارتقاء کا مرکز زبان

ہے۔ زبان شعور کا وسیلہ ہے زبان ہی سوچ کا میگزیم تخلیق کرتی ہے۔ زبان

کے بغیر منظم فکر ممکن نہیں۔ جب تک کسی شے کا تصور لفظ کا قالب اختیار نہ

کرے اس وقت تک اس پر غور کرنا ممکن۔“ (4)

تعلیم واسطے مادری زبان دی لوڑ ذہنی ودھوتری دا کارن اے۔ اوہڑ بولی نوں بال یادتاں کر لیندا اے اوس

نووں رٹالا کے اپنے دماغ وچ وی سکدا اے پراکھر نال دماغ وچ انج تصویر نہیں اگھڑدی جویں مادری زبان دے

اکھراں نال تصویر بندی اے۔ مادری زبان وچ تعلیم دین نال تعلیمی منظر نامہ بدلایا جاسکدا اے سکولاں توں پڑھائی

چھڈ کے نسن والیاں دی تعداد گھٹ جاوے گی تے دوچار ورھیاں وچ اُکا ای مک جاوے گی۔ ودھ توں ودھ پڑھیار

سکولاں وچ آون پاروں تعلیم حاصل کرن نال شرح تعلیم وچ خاصا وادھا ہوئے گا جیوں دے ہر کھیت وچ انقلاب

تے قومی سوجھ بوجھ وچ وادھا تعلیمی زوال وچ ہمیش لئی خاتمے دا کارن ہوئے گا۔ اسلامی جمہوریہ پاکستان دی تعلیمی

پالیسی 1978 وچ مادری زبان وچ تعلیم دینا ای بنیادی اصول تے فطری عمل مٹھیا گیا۔ زبان صرف زبان ای نہیں

ہوندی سگوں اوس دے پچھو کڑ وچ بہت کجھ ہوندا اے جیویں معاش، وسیب، سماج تے تاریخ جس بارے قلندر لکھیاری لکھدے نیں:

”ایک زبان فقط الفاظ و قواعد کا مجموعہ نہیں ہوتی، مگر وہ اپنے پیچھے پورا تہذیبی پس منظر رکھتی ہے جس میں تاریخی، جغرافیائی، ماحولیاتی، معاشی، سماجی اور ثقافتی عوامل آجاتے ہیں۔ ان عوامل یا اجزائے ترکیبی کے تغیر سے زبان بھی تغیر پذیر ہوتی ہے اور اس طرح سے اثر اندازی اور اثر پذیری کا عمل جاری رہتا ہے۔“ (5)

جد بالانوں ماں بولی توں انجان رکھیا جائے تاں اوہ تاریخ توں انجان ہو جاندا ہے۔ اوہ اجداد دی تاریخ نوں فراموش کر کے صرف غلامی دی تاریخ اپنی تاریخ سمجھن لگے جیہڑی حاکم نوں ای وارا کھاندی اے۔ اچھے حربیاں نال کسے قوم نوں کچھڑیا رکھیا جاسکدا اے جو ایہ سوچدا اے اوس دی اپنی ذہانت آدریوگ ہوندی اے۔ انگریز اپنے بالان لئی ماں بولی وچ تعلیم نوں اُچھا نیا جد کہ برصغیر دی دھرتی تے ایہ نا انصافی سوچی سمجھی سازش توں دکھ ہو رکھ نہیں کسی ایسے لئی اوہناں نوں زبان توں ای نہیں دیں توں وی انجانا کردتا اے اوہناں موجب:

”نپے تلے حربوں سے قومیت کا گلہ گھونٹ کر اور بڑے سوچے سمجھے حربوں سے عوام کو مقامی زبانوں سے بیگانہ کر کے وادی سندھ کے قدیم سوراؤں کو دفن کر دیا گیا۔“ (6)

پڑھیاری تعلیم دا مقصد خیالاں، جذبیاں تے سوچاں نوں کسے ہو رسا ہمنے بیان کرنا اے۔ اظہار جیون لئی ات ضروری اے روزگار تے آپسی میل ورتن دا ایس نال گوڑھا سنبندھ اے۔ اظہار بولیاں لکھ کے کیتا جاسکدا اے جے اوس اپنی زبان دی تھان کسے ہو روزبان نوں سُنیا ہووے تاں اوپری زبان وچ اظہار کرن لئی دبا وچ ہووے گا سائنسی طور تے ایہ نیا جاکا اے کہ اوپری زبان وچ اظہار کردیاں فشاں خون و دھ جاندا تے نفسیاتی اثرات ویکھے جا سکدے نیں۔ نفسیاتی خوف دا خاتمہ کرنا پڑھیاری لئی ات ضروری اے زبان نال اظہار ہو سکدا اے نہیں تاں نفسیاتی طور تے احساس کمتری دا شکار ہوئے گا۔ ڈاکٹر ہر شندر کور ایس بارے لکھدیاں نیں:

”بچے دی شخصیت اُبھارن وچ ماں بولی ہی اہم کردار ادا کردی ہے۔ اپنی
ماں بولی نوں نیواں سمجھن والے اپنے آپ نوں وی بین سمجھن لگ پیندے
ہن تے اپنے وسیب تے پچھو کڑنوں وی۔“ (7)

مادری زبان وچ تعلیم اُسان ذریعہ اے کیوں جے ایہ فطرت نال جُویا اے فطرت توں وکھ اوپری بولی وچ
تعلیم دین نال تعلیم وچ رکاوٹ پھٹ سکدی اے۔ اُستاداں تے پڑھیاراں وچکار ابلاغ دامنسلا سبھ توں وڈا اے
ابلاغ زبان دے اوپرے ہون کارن ای ہوندا اے۔ ہور فائدیاں دے نال نال مادری زبان دی ترقی وی اودوں
ای ہوندی اے جدوں اوہ نصاب دی زبان بن جاوے۔ پڑھیاراں دانیسیاتی مسئلہ اے اوہ اوس زبان نوں اہم، وڈی
تے آدر جوگ زبان سمجھدے نیں جیہڑی اوہناں نوں سکولاں، کالجوں، یونیورسٹیاں وچ پڑھائی جاندی تے سکھلائی
جاندی اے۔ جے بالوں دی قابلیت ودھانا مقصد ہووے تاں مادری زبان وچ تعلیم ہونی چاہیدی اے۔ ایس نال
جتنے ان پڑھتا مکدی اے اتھے سکولاں وچوں دوڑن والے پڑھیاراں دی گنتری وچ وی گھاٹ ہو جاندی اے۔
سکولاں وچ وی زبان دی سکھلائی دا بنیادی کم اُستاد ای کردے نیں۔ اُستاد دی تعلیم تے تعلیم دیون لئی ورتی جان والی
زبان دا پڑھیاراں دے جیون وچ اہم کردار ہوندا اے۔ اوہناں اگلا سارا جیون اوہ لفظاں دے گرامری ڈھنگ
ورتنے ہوندے نیں جیہڑے سکول وچ سکھے ہوندے نیں۔ اکثر سکولاں وچ بنیادی ڈھانچا غیر فطری اے اُستاد دی
تعلیم جے اوپری زبان وچ ہوئے تے اوہ اگانہہ بالوں نوں وی اوسے زبان وچ تعلیم دیندا اے عام جیون وچ اوہ
اپنی ماں بولی ورتدا اے۔ انج بناوٹی زبان دے ورتارے نال پڑھیاراں دی اپنی زبان توں دُوری تے تخلیقی ڈھنگ
نال ناتا اُکا ای ٹٹ جاند اے ایہہ وطیرا زباناں دے خاتمے دا کارن بند اے۔ جے کسے بال نوں لوکاں، وسیب،
ثقافت تے دیس بارے صحیح معلومات مادری زبان راہیں نہ ملن تاں اوہ کدے وی لوکاں، وسیب، ثقافت دیس نوں
نہیں سمجھ سکدے۔ ایس پاروں تعلیم راہیں کنا گودھرتی تے وسیب نال نویں پڑھی نوں جوڑیا جاسکد اے زبان توں
وانجھا کردیاں نویں پڑھی نوں اپنے اصل توں دور ہو رہی اے۔ نذیر کہوٹ موجب:

”پنجابی نوں اوہدی زبان موڑ دیوتے اوہنوں علم دے دیو۔ ایہ نہ زرا پاکستان
نوں بچالین گے سگوں پاک ہند تے دنیا دا نقشا وی بدل کے رکھ دین

گے۔“ (8)

پرائمری تعلیم دا مقصد بال دی ماں بولی راہیں صلاحیت اگھیر نا اے اوس نوں ودھانا نہ کہ اوپری زبان راہیں اوس نوں دبانا تے مگانا سگوں کہ اوہ پڑھائی لکھائی توں ای نس جاوے۔ پاکستان وچ تعلیم دی شرح 48 فیصد اے جد کہ فلپائن ورگے غریب ملک وچ ایہ شرح سو فیصد تک اے جس دا کارن صرف تے صرف مادری زبان وچ تعلیم اے غربت نال جھوجھدے ملک نیپال تے برما وچ ایہ شرح 90 توں 95 فیصد اے۔ مادری زبان وچ تعلیم دیون نال پڑھیار اصل نال جڑو یا رہندا اے۔ وسیب تے رہتل نال جانکاری لئی زبان نوں سکھنا تے ضروری اے جدوں کوئی بال اک لفظ سکھدا اے تاں اوہ پوری تہذیب نوں سکھدا اے پر جدوں اوہ لفظ وسیب رہتل بہتل نال میل نہ کھندا ہووے تاں اوس نوں سمجھنا ڈھیر اوکھا ہو جاندا اے۔ دیس دے صوفی گل نوں سمجھن لئی بولی نوں جاندا اے تے فیر کلام نوں مادری زبان وچ پڑھاندا اے جو پختی دے عظیم صوفی شاعراں دے کلام نوں سمجھن لئی اصل متن توں ای لاجھرتی جا سکدا اے۔ بالاں نوں صوفیاں بارے تھوڑا تھوڑا سکھایا جائے تاں اوہناں دے جیون وچ وڈا انقلاب آسکدا اے۔ انج پڑھیاراں نوں اپنی بولی دی ودھاتا دا وی اندازہ ہوندا اے۔

مادری زبان وچ تعلیم دین نال تعلیمی منظر ناما بدلیا جا سکدا اے جیون دے ہر کھیتیر وچ انقلاب آون تے قومی سوچ بوجھ وچ وادھا ہو سکدا اے تعلیمی پٹھی مکاؤن دارونامی بند ہو جائے گا۔ مسئلا لگ بھگ ہور ایشیائی دیساں وچ وی سی جیہناں نوں حکمت عملی نال حل کرتا گیا۔ محمد آصف خان ایس حوالے نال اپنے وچاراپویں لکھدے نیں:

”ماں بولی وچ لکھن دا ایہ وادھا ہوندا اے۔ لکھیار نوں لفاظی دا سہارا نہیں

لینا پیندا۔ سگوں اوہ اپنے پڑھن سنن والے تائیں جو اُپڑانا ہوندا ہے اوہ گھٹو

گھٹ لفظاں وچ اُپڑا دیندا ہے۔“ (9)

پڑھیار نوں تعلیم دین دا مقصد خیالاں، جذبیاں تے سوچاں نوں کسے ہور ساہمنے بیان کرن دا راہ دسنا اے۔ ایہ اظہار اوس دے اپنے جیون لئی ات ضروری اے روزگار تے آپسی میل ورتن دا گوڑھا سنبدھ اے۔ اظہار بول کے یاں لکھ کے ای کیتا جا سکدا اے جے اپنی زبان دی تھاں کسے ہور زبان نوں سُنیا ہووے تاں اوپری زبان وچ اظہار کرن لئی دباؤ دا شکار ہوندا اے سائنسی طور تے وی منیا جا چکیا اے کہ اوپری زبان وچ اظہار فشار خون دے ودھادا

کارن ہوندا اے ہور نفسیاتی اثرات دیکھے جاسکدے نیں۔ نفسیاتی خوف مکاؤنا پڑھیاریاں لئی ات ضروری اے جیہڑا ماں بولی وچ اظہار نال ای ممکن اے۔ پڑھیاریاں نوں نوں ٹیکنالوجی بارے ماں بولی وچ اسان کر کے سمجھایا جاوے تاں اوہناں نوں چھیتی سمجھ آجاندی اے رٹے رٹائے فقرے اوہناں دی تعلیم دا حصہ نہیں بندے۔ اجوکے سس سائنس تے ٹیکنالوجی دے نال کامرس دے کامیاب استاد دا آکھنا اے کہ اوہناں جد ویکھیا کہ انگریزی زبان نال بالاں دے پلے کجھ نہیں پے رہیا تاں اوہناں اسان لفظاں نال پنجابی وچ سمجھنا شروع کردتاں بالاں سکھ دا ساہ لے کے بڑی اسانی نال سمجھ کے سنا دتا۔ استاد دا ویلا بچھد اتے شاگرداں نوں سوکھت ملدی اے۔ کئی واریہ وی ویکھیا گیا کہ ریاضی دا استاد اکھی انگریزی راہیں سوکھے سوال وی سمجھاون توں وانجھیا رہیا اہیا استاد جیہڑا مادری زبان راہیں بالاں نوں سکھاندا اے اوہد ارزلٹ سو فیصد تک اپڑ جاندا اے۔ کئی مضموناں وچ زبان دا تعلق نہ ہوون برابر ای ہوندا اے کجھ استاد اوس نوں وی اوکھنا کے اوکڑاں گھڑ لیندے نیں ریاضی توں وکھڈرائنگ تے ہور عملی پڑھائی دے مضموناں نوں مثال وجوں ویکھیا جاسکدا اے۔ پڑھیاریاں تے استاد وچ ابلاغ دا مسئلہ آئے تاں نقصان تعلیمی کھیترو وچ زوال دی صورت دسد اے۔

پڑھیاریاں دی تخلیقی قوت وچ ودھے لئی ماں بولی وچ ضروری اے پڑھیاریاں نوں ماں بولی وچ تعلیم راہیں اوہناں وچ خود اعتمادی پھلدی اے اصولی تے منطقی گل اے جس نوں رد نہیں کیتا جاسکدا اہنی تے فنی رجھوں جیہڑی تعلیم دتی جائے اوہدے وچ ناکامی دی شرح نہ ہوون برابر ہوئے۔ ایس طرحاں بالاں دی صلاحیت نکھدی تے اوہ جیون دے مضبوط ڈھانچے وچ اپنا کردار ادا کرسکدے نیں۔ زبانوں قوماں دیاں پچھاناں نیں زبانوں مرن نال تاریخاں، تہذیب تے دور دے ہیر و سبھ پچھان گوا دیندے نیں جس طرحاں پنجاب نال ہو یا واسیاں نوں زبان توں دور کر کے تہذیب، ثقافت دے نال تاریخ توں وی وانجھ دتا گیا۔ اوہناں نوں اپنے ہیر و نال اشنائی نہیں نہ ای غدار دا پتہ اے او بھڑ بولیاں والیاں اپنے ہیر و انج بیانے کہ اپنے غدار تے بزدل جا پن لگے۔ قومی پچھان دی لوڑ واسطے زبان توں نوں پیڑھی نوں دور نہیں رکھیا جاسکدا۔ معاشرتی جیون دا مضبوط ڈھانچا بناون لئی ات ضروری اے کہ تعلیم دا ڈھانچا مضبوط کیتا جاوے تے ایس دی نیہہ مضبوط لیہاں تے اساری جائے اوہ مادری زبان دا ورتار اے جس نوں دیس وچ اے تیکر و ساریاں گیا اے۔

حوالے

- 1 ممتاز بلوچ/ ماں بولی تے قرآن، لاہور: مرکزی پنجابی بورڈ، 100 صابری سٹریٹ/ مین آؤٹ فال روڈ، سنت نگر، جولائی 2000ء، ص: 27
- 2 محمد مسعود خالد، نوآبادیاتی تعلیمی ڈھانچے کا تسلسل، لاہور: سانجھ پبلی کیشنز بک سٹریٹ 46/2 مزنگ روڈ، 2015ء، ص: 28
- 3 اعتراز احسن، مستنصر جاوید (مترجم) سندھ ساگر اور قیام پاکستان، لاہور: جمہوری پبلی کیشنز ایوان تجارت روڈ، 2014ء، ص: 55
- 4 محمد خالد مسعود، نوآبادیاتی تعلیمی ڈھانچے کا تسلسل، ص: 120
- 5 مسلم سجاد، سلیم منصور خالد، پاکستان میں ذریعہ تعلیم کا مسئلہ، اسلام آباد: انسٹی ٹیوٹ آف پالیسی سٹڈیز بلاک 19 مرکز ایف 7، 1999ء، ص: 300
- 6 اعتراز احسن، مستنصر جاوید (مترجم)، سندھ ساگر اور قیام پاکستان، ص: 55
- 7 ہر شندر کور، ڈاکٹر، ماں بولی ڈاکٹری نظریے توں، ساہیوال: دہلی پبلشر، پاک دیہی پرنٹرز، اگست 2006ء، ص: 6
- 8 چودھری، نذیر کہوٹ، آؤ پنجابی نوں قتل کرئیے، کراچی: وارث شاہ پبلی کیشنز، ڈیفنس ہاؤسنگ اتھارٹی، پنجابی ایڈیشن، 1992ء، ص: 19
- 9 خان، محمد آصف، نک سک، لاہور: پاکستان پنجابی ادبی بورڈ، اگست 2000ء، ص: 84